

MALTEŠKO PITANJE.

NIJE dugo, što je prestala novinska kampanja o malteškom pitanju. Ono je postiglo svoj vrhunac, kad je Engleska turila u svijet svoju »plavu« diplomatsku knjigu »Correspondence with the Holy See relative to Maltese Affairs January 1924 to May 1930«. I sv. Stolica nije šutjela, pa je i ona objelodanila »bijelu« knjigu »Esposizione documentata della Questione maltese. Febbrajo 1929-giugno 1930«. U engleskoj se knjizi nalaze osim dopisivanja sa sv. Stolicom i Memorandum Lorda Stricklanda i izvještaj malteških ministara Bartola i Hamaltona. Ova dva dokumenta imaju i uvredljivih ispada protiv sv. Stolice, pa je ona protiv toga energično ustala u svojoj noti od 19. svibnja 1930. Te nam knjige otkrivaju konkretan slučaj tipičke borbe, kojoj je pozornicom bila Malta. Cijela je stvar vrlo tipička i zanimljiva stoga, jer nam pokazuje sudar između krivoga državnog liberalizma i vjerskih načela naše rimo-katoličke Crkve.

1. Kako je došlo do napetosti?

Otok je Malta pod engleskom vlašću već od g. 1800. Imala je gotovo cijelo to vrijeme autonomiju. Narod je odan svojim katoličkim biskupima i Papi. Vladao je vjerski mir, dokle nije lord Strickland, drukčije katolik i vođa konzervativne stranke, postao ministrom predsjednikom malteške vlade. Tada se pojavile neugodne trzavice i napetosti, koje je on svagda znao umjetno podržavati. Borba se započela u jeseni 1921., kad je Stricklandov dnevnik »The Progress« 21. listopada obećao novčanu nagradu onom čitaocu, koji bi iznio najbolje dokaze protiv starog i pobožnog Mgra Camillerija, biskupa u Gozu na Malti; isti je broj donio i drugu nagradu za onoga, koji bi našao koji nemoralan čin ma koga od vlč. gg. župnika u Gozu. Malteški nadbiskup ustade protiv te metode. Lord je na to ušutio, ali na početku g. 1924. u svom javnom govoru nazva odlikovanje sv. Stolice trgovinom (a business concern). Malteški biskupi javno osudiše taj napadaj. Isti je lord pod pseudonomom »Spectator«, kako je sam priznao 23. studenog 1925. objelodanio u »Daily Malta Chronicle« članak pun raznih ispada, pa ga je biskup u Gozu, Mgr Gonzi osudio u javnom pismu. I generalni je vikar na Malti 12. srpnja 1928. osudio demonstraciju Stricklandovih pristaša, koji su kod biskupove palače vikali: »Dolje kler! Dolje Papa! Dolje Krist! Živio Calles!« Malteški je nadbiskup iste godine osnovao tjednik na malteškom jeziku za obranu vjere i 15. kolovoza pozvao narod, da ga pomogne u tom podu-

zeću. Strickland se nije primirio, pa je 21. veljače 1929 u parlamentu napao biskupa u Gozu i malteškog generalnog vikara. Malteški je nadbiskup odmah u otvorenom pismu osudio te napadaje. To dakako nije bio melem na lordovu ranu. Međutim je i sv. Stolica progovorila o nemiloj stvari, koja se na Malti dogodila te godine. Tri naime anglikanska biskupa dođoše u siječnju 1929. na otok, da među katoličkim pučanstvom održe predavanja u prilog protestantizma. Strickland im je za to ustupio palaču Malteškog reda. Kardinal Petar Gasparri je 23. veljače 1929. englesku vladu upozorio na tu neugodnost. Ova se ispričala.

Gotovo u isto doba zbila se i druga neugodnost. U Malti je živio konventualac o. Gvido Micalcuff, kojemu je general reda naredio, da se preseli u Englesku. Ali on iznese svoje poteškoće, pa mu general dopusti, da prijeđe u Italiju. On se spremi, sve bude pripremljeno za odlazak, kad nenadano stiže vladina naredba, da ne smije ostaviti Malte. Lord je to u parlamentu ovako objasnio: »Ako bi koji stranac (general reda?) mogao istjerati iz domovine koga Maltežana protiv njegove volje, onda bi javni poredak bio u pogibelji.« Kard. Gasparri je 23. veljače 1929. upozorio Englesku: »Zakoniti je poglavar spomenutom redovniku naredio, da se preseli s Malte i to zbog teških crkvenih disciplinarnih razloga. Ovaj se nije odstranio, nego je svoj neposluš prema crkvenoj vlasti ispričao time, da mu je vlada zapriječila odlazak. Vlada, da to opravda, navela je prividne razloge. Nije potrebno, da pišući istaknem težinu ovog postupka, koji upravo ide za tim, da spriječi slobodno vršenje crkvene vlasti u stvarima, koje se tiču redovničkog života jednog redovnika; jasne su i teške posljedice, koje će ovakav postupak civilne vlasti proizvesti u crkvenoj disciplini, i kako će to ohrabriti neposlušne ljude.« Engleski je poslanik 1. ožujka 1929. odgovorio na tu notu i zaželio je, da sv. Stolica pošalje na Maltu svoga apostolskog vizitatora, jer je engleska vlada uvjerena, da nemiri na Malti potječu od političkog djelovanja malteškog svećenstva.

Sv. Stolica je prihvatila ovaj prijedlog te imenovala Mgra Paskala Robinsona vizitatorom. Tako ona 9. ožujka 1925. saopći engleskom poslaniku. Poslanik odgovori u noti 12. ožujka 1929. »Čast mi je saopćiti, da sam danas primio od svoje vlade brzojav, kojim ona rado (most cordially) prihvaća imenovanje Mgra Robinsona.« Pače 16. ožujka 1929. javi sv. Stolici, da lord Strickland želi doznati, kad će putovati Mgr. R., jer bi malteška vlada pripravila za nj jedan ratni brod, koji bi ga prevezao iz Sirakuze u Maltu, a vlada bi se pobrinula i za njegov stan na Malti.

2. Papin vizitator na Malti.

Lord Strickland se žurio, da lijepo dočeka papina vizitatora. Čak je pripremio zakonsku osnovu, po kojoj bi država podijelila tom vizitatoru veliku vlast. Parlamenat je brzo taj zakon iz-

vizitator došao na Maltu, uruči mu lord zakonsku osnovu. Mgr. Robinsom sutradan 5. travnja izjavi lordu pred ministrima, da ta zakonska osnova nije ni zgodna ni potrebna, i da se on njom ne bi poslužio, sve kad bi je senat i prihvatio. Još istakne i to, da zakonska osnova polazi s krivog stanovišta, kao da vlast papina vizitatora potječe od državnih zakona, a ne od sv. Stolice. Lord Strickland je u daljnjem razgovoru predao papinu vizitatoru svoje nacрте o budućem malteškom konkordatu. Mgr. Robinsom nije se u to upustio, jer da nije za to ovlašten. On je zatim izvijestio sv. Stolicu ovako: »U tom je nacrtu Strickland iznio stare točke, koje je zagovarao, da ih sv. Stolica prihvati već g. 1899., kad je malteškog namjesnika Sir Linterna Simmonsa pratio u Rim u posebnoj misiji, da ga podupre u prilog malteških zakona o mješovitim ženidbama. Dosta i jedno oko baciti na te točke, te se lako noći, kakovo je Stricklandovo shvaćanje, koja li politika. Strickland hoće na svaki način, da Crkvu podjarmi državi, biskupe i svećenike učini jednostavnim vladinim činovnicima.« Pa i čemu konkordat? Prije lorda Stricklanda nije bilo nikakovih napetosti u odnosu Crkve i države, pa se moglo živjeti i bez konkordata. Osim toga, je li lord pokazao u svojoj prošlosti, da se sv. Stolica može pouzdati u njegovu dobru volju? A to je upravo prijeko potrebno kod sklapanja konkordata. Ne koristi kazati, da bi sv. Stolica sklopila ugovor s engleskom vladom, a ne s lordom. Ta on je bio glavni inspirator u pregovorima, koji ne bi mogli nikada dovesti do uspjeha. Napokon se Stricklandov nacrt za konkordat protivio elementarnim normama svakog konkordata. U svemu traži koncesije od Crkve, a država da pri tom ne žrtvuje ništa. Uz to lord hoće da uredi odnošaj između biskupa i kaptola, a to je po novom crkvenom zakoniku uređeno za cijeli svijet. Lord traži i to, da se malteška nadbiskupija razdijeli na dva dijela. Čemu? Ta biskupija nema više od 40 župa, tako je malena. Ali lord to traži iz čisto političkih razloga, kojima hoće da podjarmi Crkvu. Po lordovu bi nacrtu svećenici i kler uopće izgubili slobodu u vršenju svoje svete službe. Nacrtu su dodana i tri priloga. Prilog A je »Pro-memoria« ministra Bartola od 9. veljače 1929., koji hoće da crkvena vlast ostane u sferi »čisto duhovne jurisdikcije«, a Malta ima da ostane neovisna od ma »koje strane vlasti«. Prilog B je prepis dekreta od 10. travnja 1928., kojim malteški namjesnik htjede da suzi kompetenciju crkvenih sudišta. To je lord priklopio, premda je sv. Stolica 13. siječnja 1835. osudila taj dekret. Prilog C je bio prijepis sličnog dekreta malteškog namjesnika od 13. siječnja 1838., kojim je taj čovjek tražio, da država sudjeluje kod podjeljivanja crkvenih beneficija. Sv. Stolica je tada bila ustala i protiv tog dekreta, a malteški je kler bio zamolio englesku kraljicu, da poništi taj dekret. Lord je Strickland ipak u svom nacrtu ustvrdio, da je sv. Stolica navedene dekrete unaprijed potvrdila ili šutke na njih pristala. Papa se stoga nije ni osvrnuo na Stricklandov nacrt.

Papinski je vizitator ostao na Malti od 3. travnja do 2. lipnja 1929. S njegovim su radom bili svi zadovoljni, te Vatikan nije dobio protiv njega ni najmanje tužbe.

Čim je mgr. Robinson stigao u Rim, izvijestio je sv. Stolicu ovako: 1. Ničim se ne može dokazati, da se kler nedopuštenim načinom miješa u politiku. Sam ustav dopušta, da članovi klera budu birani i postanu članovi parlamenta i senata. I to se zbilo u skladu s kanonskim pravom. Svećenici ni u parlamentu ni u senatu nijesu svoga položaja upotrijebili na zlo, niti su se ogriješili o svoje građanske ili crkvene dužnosti. Sam je Strickland izjavio papinu vizitatoru, da se kler kod zadnjih izbora ponio uzorno. 2. Lord se Strickland često prezirno izrazuje o katoličkom kleru; tako i njegova štampa. Biskupi i kler moraju ustati protiv javnog izazivanja. 3. Strickland bi želio da nesmetano napada na kler, a ipak da u očima svijeta vrijedi kao dobar katolik, pače da bude i dobro viđen kod sv. Stolice.

Lord Strickland je hvalio u svojoj štampi Mgra Robinsona; dok se nadao, da će on povoljno izvijestiti Rim. No, čim je objelodanjen izvještaj, udari lord na sv. Stolicu i prigovori joj, da je podmetnula svom delegatu drugi izvještaj. Odmah je kard. Gasparri u noti od 2. srpnja 1929. izjavio engleskoj vladi, da lord Strickland više ne može biti »persona grata« kod sv. Stolice, te želi, da vlada spriječi daljne napadaje g. lorda. Ovoj je noti priložio kardinal i svoje pismo, koje je 30. lipnja 1929. upravio biskupima Malte, pa i izvještaj Mgra Robinsona. Ovo je zadnje poslao kao »povjerljivi akt«. No engleska je vlada indiskretno poslala taj akt lordu Stricklandu. Lord ga je javno pročitao u parlamentu. Tu su pale uvredljive riječi po sv. Stolicu, a izvještaj je nazvan »anonimnim, bezočnim i lažljivim«. U isto doba napisao »Daily Malta Chronicle«, taj Stricklandov organ, da »nije mogao vjerovati, te bi fašistička štampa mogla ovako djelovati na sv. Stolicu upogled Malte.« Slično je sva vladina štampa htjela da ovom pitanju oduzme vjersko obilježje i dade politički biljeg. Pismo je kard. Gasparrija od 30. lipnja javno pročitano po svim malteškim crkvama 14. srpnja. Što će Strickland? On je 25. srpnja dao izglasati u parlamentu rezoluciju, kojom se žali na kardinalovo pismo, a parlament izrazuje svoju odanost prema sv. Stolicu: »dužni posluš u svim stvarima čisto duhovnim«.

Engleski je poslanik u Rimu 5. kolovoza 1929. poslao notu u kojoj žali, što je kardinal lorda Stricklanda javno proglasio »persona non grata«, a ne diplomatskim putem. Pet dana kasnije je kard. Gasparri odgovorio na ovu notu posebnom Spomenicom. Tu on veli, da je pitanje malteško vjersko pitanje, a ne političko, i da sv. Stolica ima pravo ustati na obranu vjerskih interesa. Strickland je »persona non grata«, jer škodi vjeri. Vatikan je voljan ući u pregovore za konkordat, ako lord Strickland kani preštitivati crkvena prava i imati obzira prema crkvenoj lokalnoj vlasti.

Međutim u drugoj polovici kolovoza stigoše u Rim malteški hodočasnici, i Papa ih primi 22. kolovoza. On ih je obodrio, neka i dalje budu vjerni sv. Crkvi i odani svojim biskupima. To je malo ušutkalo duhove. Tekar 5. listopada 1929. dobi sv. Stolica notu engleske vlade, u kojoj želi, da se malteško pitanje uredi diplomatskim putem, ali ni jednom riječju ne spominje, hoće li lord Strickland promijeniti svoje držanje. Kardinal je Gasparri otpisao, da je lord uzrok malteškog zapletaja i napetosti. Engleska vlada u pismu od 20. prosinca 1929. baca krivicu na kler, koji da se nedopuštenim načinom pača u politiku; to da je jedini uzrok. Sad kard. Gasparri dade sastaviti spomenicu o svoj protivukatoličkoj raboti lorda Stricklanda, pa ju je 29. siječnja 1930. dostavio engleskoj vladi na proučavanje.

3. Izorno primirje i dopisivanje o konkordatu.

Kard. Gasparri je u spomenici dokazao, da je lord glavni uzročnik sve napetosti između Crkve i države na Malti, pa je ponovno zamolio britansku vladu, da spriječi daljne njegovo zadirkivanje, ili da barem odijeli svoju odgovornost od lordove. Engleska odgovori na to 26. veljače 1930. pismom, u kojem traži, da Sv. Stolica dade instrukcije za buduće skore izbore: 1. Svećenici neka ne sudjeluju u lokalnoj politici niti se dadu birati za parlament; 2. neka šute o odnosu između Crkve i države; 3. neka se čuvaju neprijaznih kritika o načinu sporazuma, koji će sklopiti sv. Stolica i britanska država.

Kako je došlo do tog pisma i do takova nastupa? Prema »Correspondence«, engleskoj plavoj knjizi, Sir je Du Cane, malteški namjesnik, 28. prosinca 1929. zamolio svoju vladu u Londonu, da što skorije, svakako prije izbora, skloni Vatikan, kako bi svećenicima javno zabranio aktivno ili pasivno sudjelovati kod političkih izbora. Londonska je vlada to obećala malteškoj, ako se i za vrijeme pregovora Strickland i njegovi ljudi budu čuvali ma kakova ispada (as far as he is able = koliko bude kadar). Lord je na to pristao (Cfr. Correspondence n. 22), ali zatražio, da vaticanska zabrana iziđe još prije izbora (in good time, before the generale elections). Sv. Stolica se time nije zadovoljila, pa je engleski poslanik tekar 7. ožujka 1930. usmeno obećao, da lord Strickland za izbora ne će napadati klera. Dakle on se ne odriče druge protivucrkvene rabote uopće, a niti napadaia na kler poslije izbora. K tome poslanik nije ništa obećao za Stricklandove pristase, pa oni mogu napadati i za vrijeme izbora. Najgore je to, što engleska vlada nije preuzela garanciju na se za Stricklandovo obećanje. Ona je stala na stanovište, da je malteška vlada odgovorna zakonodavnoj malteškoj skupštini, izabranoj na temelju općeg prava glasa. Što se tiče svećeničkih kandidatura, to ih kan. 139, § 4. crkvenost prava točno reguliše, a i sam je lord Strickland pred mgrom Robinsonom izjavio, da se kler kod zadnjih izbora g.

1927. korektno vladao. Sve je to kardinal državni tajnik opazio, kad mu stiže 13. ožujka 1930. engleska spomenica, u kojoj se ponovno traži, neka se katoličkom kleru na Malti zabrani sudjelovanje u politici; to da će biti predmet budućih pregovora. Vlada javlja, da će dati istražiti optužbe kardinala Gasparrija u gore navedenoj spomenici protiv lorda Stricklanda. Engleski je poslanik k tome ponovno zatražio, neka Vatikan zabrani malteškom kleru svako političko sudjelovanje, a zatim da će se urediti i stvari lorda Stricklanda. Kardinal je Pacelli usmeno odgovorio, da je malteško pitanje vjersko, a lord Strickland da je teško naškodilo ugledu klera i vjerskim predajama onoga otoka. Uostalom ustav, na koji se engleska vlada toliko pozivlje, da ne brani svećenicima kandidirati za parlamenat. Eto stoga i sv. Stolica prepušta biskupima, da sude o umjesnosti eventualne zabrane. Kardinal i to spomenu: u engleskoj spomenici od 5. kolovoza 1929. veli se, da birači sude o političkim činima malteških ministara. »Ako je tako, ne vidim, kako se mogu bez protuslovlja zahtijevati od sv. Stolice za buduće izbore neke koncesije, koje će biti samo u prilog lordu Stricklandu i njegovim pristašama, te kako bismo mogli kleru zabraniti, da na obranu vjere vrše prava, koja ovise od istih birača.« Kard. Pacelli primijeti još i to, da sv. Stolica ne će moći započeti s pregovorima o konkordatu, dok je lord Strickland na vlasti, i to ne iz političkih razloga, nego jedino poradi njegova protivuvjerskog djelovanja.

Sve ovo nije umirilo engleske vlade, te je ona preko svog rimskog poslanika opet 10. travnja 1930. poslala spomenicu, u kojoj se tuži, što sv. Stolica ne će da riješi malteško pitanje prijateljskim načinom i ne će da zabrani kleru aktivnu politiku, dok je vlada postigla od lorda Stricklanda i od njegovih pristaša, da za izbora ne vode nikakove polemike s crkvenom vlašću; k tome da je sv. Stolica 13. listopada 1929. bila bez pridržaja za to, da se započnu diplomatski pregovori, a sada eto mijenja svoj pravac. Kard. Pacelli je 7. svibnja odgovorio: Protiv klera nema ni ozbiljne tužbe ni dokaza, pa bi nepravedno bilo, kad bi mu Papa oduzeo aktivno i pasivno izborno pravo; sv. Stolica shvaća ovo pitanje kao pitanje vjersko, u kome kler mora braniti vjerske interese protiv protivuvjerskog rada lorda Stricklanda; stoga sv. Stolica moli englesku vladu, neka označi novi temelj daljnih pregovora o mirnom sporazumu.

Tako kard. Pacelli. Engleska je doduše brzo odgovorila na to pismo, ali je stavila takove uvjete, koje Vatikan nije mogao prihvatiti, a da se ne iznevjeri svome pozivu i svojoj dužnosti.

4. Vrhunac napetosti.

Izbori su se približavali, i čarkanja se već javiše. Tada su katolički narod i svećenici čekali na riječ svojih biskupa. Ta je nadošla. Dva su malteška biskupa 1. svibnja 1930. upravila puku

skupno pastirsko pismo preporučujući mir i red, ali i ističući: »Crkva nije nikada iskala, da ona uredi čisto politička pitanja, za koja se država mora brinuti. Ali, kad se radi o tome, da se obrane vjerske i čudoredne dragocjenosti puka; kad su interesi vjere u pogibelji; kad ljudi vrebaju protiv crkvene hijerarhije i navaljuju na njezinu vlast; kad jednom riječju politika pristupi k oltaru i kad je javno dobro u pogibelji, tada Crkva ima pravo i dužnost da posreduje i rekne istinu svakome, kraljevima i narodima, državicima i državljanima i ne gledajući, tko je tko, da dozove u pamet svakome svoje dužnosti.« Dalje to pismo neustrašljivo nabraja sva zla, koja je lord Strickland učinio, pa završuje, da je sveta dužnost svakoga katolika glasovati, ali nikako ne za lorda i njegovu stranku.

Engleska vlada 9. svibnja upravi sv. Stolici protestnu notu. Ona svaljuje svu krivnju na Vatikan, što će se izbori morati odgoditi. Kard. Pacelli odgovori mirno, da ne može uzeti na znanje takav nastup protiv pisma one dvojice biskupa, jer su oni kao »pastiri duša« bili dužni po svom zvanju da progovore u tako važnoj stvari. Kardinal se osvrće i na neugodni događaj, koji se zbio u Gozu. Tamo su došli ministri javne nastave (A. Bartol) i pošta (Mr Hamilton) i javno udariše na sakrament ispovijedi. To je područje savjesti, i svećenik se ne može braniti. Ti ministri nadoše tobožnjih 13 svjedoka i njihovom pomoću htjedoše da naprave škandal na štetu samoga sakramenta. Sve je to objelodanjeno 5. svibnja 1930. u »Daily Malta Chronicle« i kasnije u »Correspondence«. Kardinal protestira protiv ovog načina borbe. Međutim su i malteški biskupi 19. svibnja upravili svoj protest na malteškog namjesnika.

Engleska vlada nije odustala od svojih zahtjeva, te je ponovno zatražila, da biskupi Malte i Goza dopuste biračima birati prema svojem političkom uvjerenju; vlada da će jedino uz taj uvjet ući u daljne razgovore o malteškom pitanju. Kardinal je Pacelli odbio taj predlog, jer bi time osudio biskupe, koji su doslije radili prema svojoj dužnosti i savjesti.

Engleska nota od 30. svibnja opet jadikuje, što sv. Stolica nije poduzela ništa, što bi na Malti uspješno dovelo do starih normalnih prilika, pa je zategla s pregovorima o konkordatu i sve je vezala o pitanje o pročelniku malteške vlade. Ovo zadnje da je »samo izlika, da se može umiješati u nutarnju politiku jedne britanske kolonije.« Kardinal je u svom odgovoru 8. lipnja 1930. zauzeo svoje staro stanovište i nadodao je: Engleska mi vlada piše u svojoj noti od 9. svibnja 1930., da su biskupi Malte i Goza u svom pastirskom pismu od 1. svibnja 1930. katolicima zabranili glasovati za stranke lorda Stricklanda i naredili, neka glasuju za nacionalističku stranku. To je neosnovana tvrdnja. Biskupi u tom pismu ne govore ni o jednoj ni o drugoj stranci, nego su primijenili načela katoličkog čudoređa, koja zabranjuju glasovati za onoga, koji je u prošlosti djelovao i prijeti, da će i ubuduće djelovati na

štetu vjere; to ćudoređe naređuje, da katolici dadu svoj glas onome, koji pruža jamstvo, da će promicati dobro vjersko i socijalno. Biskupi su na osnovu te etike, a ne politike, zabranili katolicima da glasuju za lorda i protivuvjerske ljude ma koje stranke. Sv. Stolica se već 10. kolovoza 1929. izjavila spremnom za pregovore o konkordatu, ali uz uvjet, da se najprije odstrani uzrok nemira; ona se nije uplela u nutarnju politiku, nego brani vjerske interese, kako joj je to dužnost i pravo. Ona se usprotivila lordu Stricklandu, jer je zašao na vjersko područje; uostalom je i britanska vlada obećala, čim je došla na Maltu, da će štiti katoličku vjeru. Već je kard. Gasparri 2. lipnja 1929. na temelju te garancije pozvao englesku vladu, da spriječi protivkatoličko djelovanje lordovo ili odijeli svoju odgovornost od njegova rada. Ako se engleskoj vladi to učinilo nemogućim, to ne priječi sv. Stolicu, da i dalje poradi, kako bi se na Malti što prije vratilo normalno stanje.

5. Objavljenje dokumenata.

Engleski je poslanik 28. travnja 1930. izjavio sv. Stolici, da će njegova vlada objelodaniti diplomatske dokumente, t. j. dopise, note i spomenice, koje je ona tekom vremena upravila sv. Stolici, pa i poslaničke razgovore s kard. Gasparrijem i Pacellijem. Kardinal Pacelli reče, da nema ništa protiv toga, ali misli, da bi razgovori mogli biti povodom polemika. Engleska ipak zaželi, da se iznesu razgovor s kard. Gasparrijem od 27. prosinca 1929. i s kard. Pacellijem 14. ožujka 1930. Kardinal Pacelli pristade na to, ali uz uvjet, da se isprave neke netočnosti u izvješću o tim razgovorima. Engleska javi 3. lipnja 1930., da će objelodaniti izvješće o trim razgovorima; o razgovoru od 27. prosinca 1929. s kard. Gasparrijem, te 7. i 14. ožujka 1930. s kard. Pacellijem, a ispravak da će uzvaziti samo kod zadnjeg razgovora. To je Engleska i provela, dakako uz diplomatsku netaktičnost. Engleska je vlada napokon učinila ono, što je »Morning Post« već u lipnju naviještao, t. j. suspendirala je malteški ustav. I tako Malta nakon 120 godina izgubi svoju lijepu autonomiju.

6. Kritika i zaključak.

Englesko novinstvo, a još više strano, šutke je prešlo preko vatikanske »bijele knjige«, dok je dnevno punilo svoje stupce pod naslovom »Non popery« (Ne papizam!). No kad uzmemo preda se i »bijelu knjigu« sv. Stolice i »plavu knjigu« (Correspondence) engleske vlade, te činjenice među sobom poredimo, doći ćemo do ovih zaključaka i do ove kritike:

1. I sama engleska vlada priznaje u svojoj knjizi, da je u slučaju redovnika Mikaleffa sv. Stolica imala pravo.

2. Lord Strickland tuži svoje protivnike, da su nevjerni britanskoj zastavi i da agitiraju za Italiju (čak da je Vatikan pod u-

tjecajem Mussolinijevim). Ovo je izmišljotina, jer je i lord Passfield izjavio u engleskom parlamentu, da ni njemu ni ministarstvu vanjskih posala nije poznata na Malti kakova urota, ili da je malteški puk nevjeran engleskoj kruni. Prema »plavoj knjizi« je papin vizitator Mgr Robinson bio korektan za vizitacije. I sama malteška vlada piše londonskoj: »On je svršio svoju misiju na način, koji zadovoljava, i razgovarao je s članovima svih političkih stranaka i s mnogim odličnim građanima.« Svi su sa Stricklandom hvalili papinskog izaslanika, prije nego što je objelodanjeno njegovo izvješće. Sve se promijenilo, netom je štampa donijela izaslanikov izvještaj. Zašto? Zar je mgr Robinson mogao lagati, da bude izvještaj u prilog lordu i njegovim pristašama? Ako nije istinit taj izvještaj, neka se dokaže protivno. Lord je doduše pisao u London, da je spomenuti izvještaj lažan, ali ga pobio nije ničim, kako se vidi iz »plave knjige«. Sad pitamo: Čije je stanovište morao prihvatiti Papa? Zar lorda Stricklanda, da mu se ne zamjeri? Papa je povjerovao svom vizitatoru, kako mu je bila i dužnost.

3. Sv. Otac nije primio lorda Stricklanda, kad je ovaj došao u Rim i zatražio audijenciju. To je i shvatljivo. Sv. Stolica je već davno proglasila, da je lord »persona non grata«, i nije sv. Otac bio siguran, da lord ne bi taj posjet na zlo upotrijebio. Ovakovo držanje sv. Stolice nije uvredljivi čin po englesku vladu, ali joj to dakako nije ni na utjehu.

4. Lord Strickland je tražio preko svoje vlade u Londonu, da Papa zabrani malteškom svećenstvu »svako sudjelovanje kod političkih izbora«. Toga sv. Stolica ne čini nigdje na svijetu, ako nema posebnih, vrlo važnih razloga. Na Malti bi takova zabrana bila samo u prilog lordu i njegovoj protivucrkvenoj raboti.

5. Engleska je vlada pozivala Vatikan, da sklopi konkordat. Sv. Stolica je izjavila više puta, da je na to spremna, ako lord Strickland ne bude pri tome sudjelovao. Tu je Vatikan upotrijebio pravo, koje je u običaju kod sličnih diplomatskih dogovora. Ta obe stranke moraju biti »dobre volje«, ako žele postići i uspjeh u pregovorima.

6. Malteški su biskupi objelodanili svoje pastirsko pismo 1. svibnja 1930. i služili se pri tome svojom dužnošću i svojim pravom. Za to sv. Stolica nije odgovorna. Engleska je vlada tražila, neka biskupi povuku to pismo. Što bi to značilo? Jesu li biskupi mogli to učiniti, a sv. Stolica od njih tražiti tu žrtvu? Ne. Ta biskupi su u pismu iznijeli moralne razloge, koji katolike sile pod smrtni grijeh, da ne glasuju za Stricklanda i njegovu stranku. Kad bi dakle biskupi povukli to pismo, to bi značilo, da ti razlozi ne postoje, ili da postoje, ali ne ovise o Božjem zakonu i Božjoj volji, nego o raspoloženju i o politici malteških biskupa. To bi značilo pregaziti kršćanski moral, pa se to ne smije zahtijevati od katoličkih biskupa. Engleska je vlada dakle tražila ono, što je nemoguće prema savjesti svakog vjernika, pogotovo sv. Stolice.

7. Engleska je vlada suspendirala malteški ustav na neodređeno vrijeme. To je učinila demokratska Engleska. A ipak je taj sustav uzorno funkcionirao, dok lord Strickland nije postao ministrom predsjednikom. Pri tome se vlada nije pokazala neutralnom, jer je ipak lord Strickland i u novoj konstelaciji dobio velik utjecaj. On je naime ostao i u sadašnjoj upravi zemlje savjetnikom malteškog namjesnika, dočim je svatko iz njemu protivnih političkih stranaka isključen iz uprave one zemlje.

Novinska se kampanja smirila, Malteško pitanje skinuto je s dnevnog reda. Malta je izgubila svoju autonomiju. Tko je tome kriv? Tko god sad mirno prouči »bijelu« i »plavu knjigu«, mora doći do zaključka: U malteškom je pitanju krivica samo s jedne strane. S koje? Sigurno ne sa strane Vatikana.

A. Alfirević D. I.